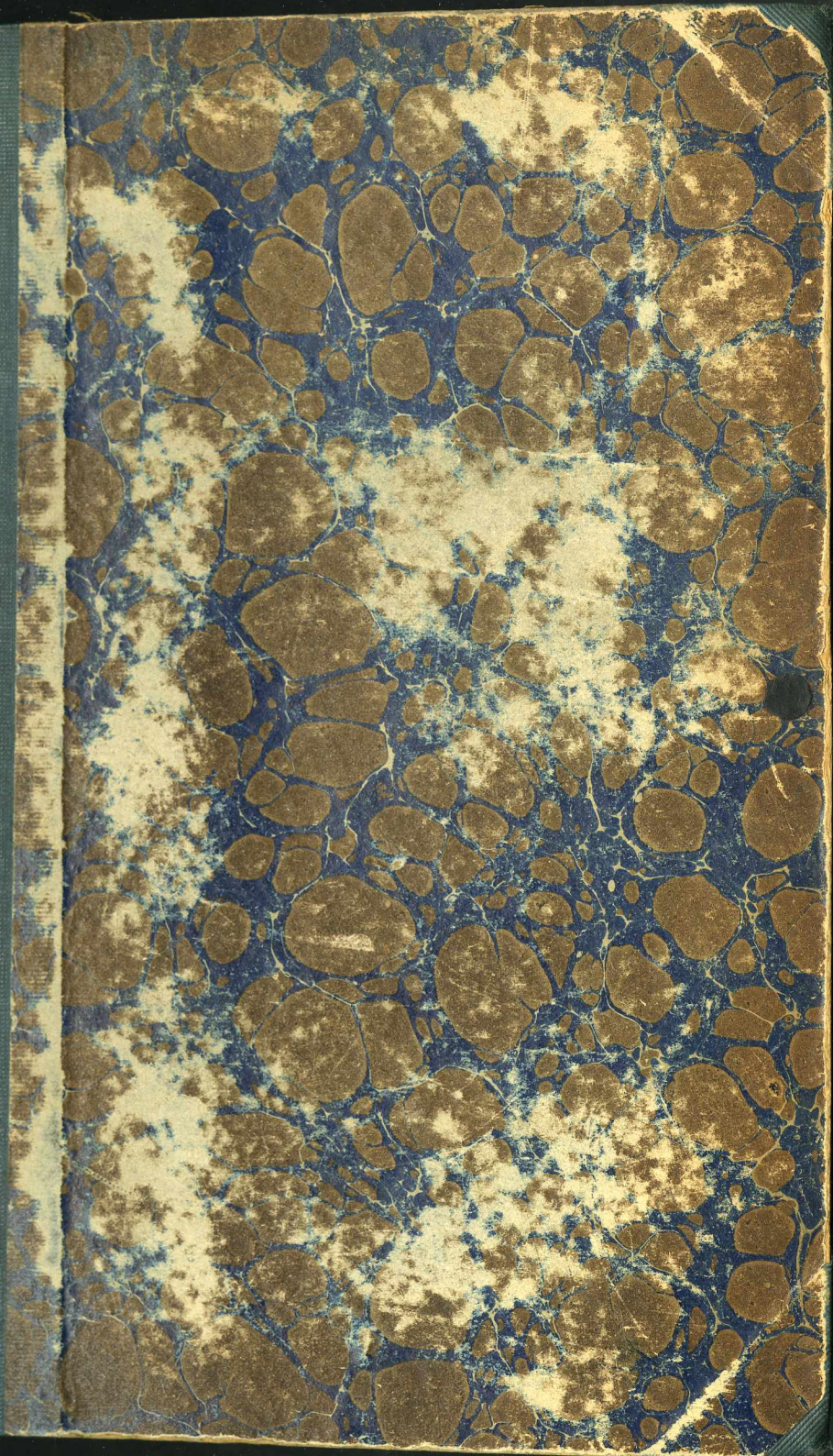


Politikai
röpiratok.

115.

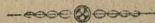


115
950

183

Ball. II.

BANKÜGY.



IRTA

TREFORT ÁGOSTON

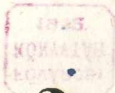
2.

PESTEN.

Nyomtatta Landerer és Heckenast.

1842.

BANK ÜGY.



LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF TORONTO

1875

BANKI GY.

FÖVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

BANKÜGY.



IRTA

TREFORT ÁGOSTON.

[2.]

PESTEN.

NYOMTATTA LANDERER ÉS HECKENAST.

1842.

BANKÜGY.

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1922

Dr. BALLAGI GÉZA

PESTEN.

NYOMTATTA LANDREER ÉS HECKENHAST.

1842.

Bankügy.

I.

Hiteltörvényeink eddigi eredménye azon általános belátás, hogy bankot vagy hitelintézeteket továbbá nem nélkülözhetünk, mert e' törvények a' félrendszabályok természeténél fogva, az őket kiegészítő intézetek nélkül, a' hozatalokkor kitüzött célhoz, — hitelmegállapításhoz — minket nem vezethetnek, 's következőleg gazdasági kifejlődésünket nem mozdíthatják elő, a' kamatlábot le nem szállíthatják, 's a' biztosítási díjt meg nem szüntetik. De egy földbirtokra kölcsönző bank, vagy hitelintézetek felállításának lehetőségét az ősiség eltörlése feltételezi. — Mig ez létezik, a' nemesi jószág olly bizonytalan tulajdon, hogy hosszú időre pénzt reá nem kölcsönözhetni. Az ősiség azon lidércz, melly egész hazánkat kinozza, 's Damocles kardja gyanánt a' birtokost szünet nélkül fenyegeti. Ha a' jószág régi zálog, mellynek kiváltási őszvege

mostani értékének alig egy tizedét teszi, 's kiváltatik, mi marad a' hitelezőknek? Nyujthat-e a' fundus instructus elegendő biztosságot? Illy viszonyokban bankunk, melly földbirtokra kölcsönözend, nem lehet, de hitelintézeteink sem lehetnek, mert hitelintézet földbirtokosok egyesülete, melly közbenjárul a' hitelező 's adós közt, ki ez egyesületnek tagja, 's mellynél a' tagok in solidum lekötelezik magokat. A' tulajdon és igazságkiszolgáltatás állapotja, 's a' pénz dolgában nálunk uralkodó kétes becsület mellett jót álland-e az egyik birtokos a' másikért? Illy hitelegyesület tagjai tehát csak azon birtokosok lehetnének, kiknek másokhoz képest pénzre legkevesebbé szükségök van, azok tudnilik, kiknek nagy investitióik vannak, 's kiknek jellemében bizni lehet; de nem bízható hogy még illy tagokból álló egyesület is igérvényeit (promessen) al pari eladhatná. Az ősiség eltörlésének szükségességét minden pártok elismerik, 's azt a' legközelebb teendők sorába helyezik, tudván hogy honunk természetű ercje e' nélkül tovább is szunyadand, hogy anyagi érdekeink — honunk e' fontos érdekei — nem fejlődhetnek, és hogy éppen azért nemzetünk szellemi érdekei sem nyerhetnek szilárdabb alapot. — Értékező a' banknak hitelintézetek felett az elsőséget adja, 's pedig, mert Iször, a' bank a' kereskedésnek 's földmívelésnek egyszersmind segéd kezét nyujtand. 2szor, a' tőkepenészek hajlandóbbak leendnek

tőkéjüket bank-részvényekre, mint hitelintézetek igérvényeinek vevésére fordítani. 3szor a földbirtokos érdekében fekszik pénzt nemcsak hosszú időre 's olcsó kamatra kapni, de egyszersmind a' solidaritas minden veszélyeitől mentve. 4szer a' bank legbiztosabb eszköz külföldi pénzeket honunkba csábítani. — Bankok eredetöknél fogva kereskedési intézetek, de hogy mozgonynyá válhatnak, melly kereskedést 's földművelést egyenlőleg elősegít, látjuk a' bajor váltó- 's hypoteca-banknál. A' magyar jegybanknak is e' kettős feladatot ki kellene tűzni. Alapja csak arany 's ezüst lehet, mert bankjegyek a' pénz képviselői, a' pénz pedig az értékek általános mérője lévén, belső változhatlan értékű tárgynak kell lenni, ilyennek pedig kitűnő miségei miatt csak az arany 's az ezüst ismertetik el. Bankjegyeknek tehát aranyat 's ezüstöt kell képviselni; ellenkező esetben, azaz ha a' bank jegyei aranyra vagy ezüstre fel nem válthatja, jegyei értéksökkenést szenvedhetnek. De habár több esetben bankjegyek, a' bankok drága érczeni fizetésök megszüntetése után is teljes értékkel a' forgásban maradtak, a' bankok 's papirospénz történetei nézetemet, — mellynél fogva a' bank alapjának ezüstnek 's aranynak, a' jegyeknek pedig mindig azokká válthatóknak kell lenni, — elegendőleg igazolják, mert valahányszor akár társaságok jegyeket; akár pedig a' status papiros-pénzt bocsátott ki, mellynek drága érczek-

keli beváltására nem köteleztethetett, e' szabadsággal visszaélés történt. A' leköteleztetés tehát: bankjegyeket mindig pengő pénzzé váltani az egyetlen mód, a' bankjegyek keletén túli kibocsátásának akadályozására. Mennyi leend a' magyar bank alapja? Én nem hiszem hogy volna honunkban valaki, ki az e' kérdés megfellelésére szükséges adatokkal birna, 's minden tehetségei 's fáradozása mellett ez adatok birtokába jöhetne. A' dolog pedig nagyon fontos, mert korántsem közönös a' pénzcirculatiót öt vagy ötven millióval szaporítani. A' nemzeti productionak és kereskedésnek egyenlő lépéssel kell haladni a' forgásban levő pénz mennyiségének szaporodásával, mert mihelyt több pénz van forgásban, mint sem a' productio minden águ czikkeinek egymásközi kicserélésére, 's a' külföldi kereskedés normalis állapotjában követel, a' keringésben levő pénznek egy része felesleges, 's ha arany vagy ezüst kimegy a' külföldre, ha papiospénz mint azon 90 — 200 millio mellyel a' magyar Law-k az országot elakarják árasztani, értékcsökkenést szenvedend. A' bankalap nagyságának meghatározására szükséges tudunk: 1ször mennyi arany 's ezüst pénz, 's mennyi bécsi bankjegyek circulálnak honunkban. 2ször mennyit tesz ki- 's bevitelünk. 3ször mi azon földbirtok értéke, mellyre a' bank kölcsönözefid, mennyi teher fekszik rajta, mennyit lehetne e' jószágokba haszonnal beruházni, 's mennyivel nőne

e' beruháztatások következtében a' természet. 4er magunknak bank dolgában tapasztalásunk nem lévén, elmellőzhetlen külföldi pénzintézeteket 's pedig részletesen 's gyakorlatilag ismernünk. A' bank dolgában kiküldendő országos választmánynak tehát, ha sikerrel munkálkodni akar, ez adatokat 's ismereteket meg kell szereznie. Általános szabályul pedig felállíthatni, hogy a' bankműködések inkább kisebb alappal kezdessenek meg, mellyet évről évre nagyobbíthatni, mint ollyannal, mellynek mozgásba tétele jövedelmezés miatt a' szükséges arányt az előállítás 's kereskedés nevedése, 's a' pénzmennyiségnek szaporítása közt megzavarhatná, 's a' pénz értékének csökkenését, 's más tárgyak árának tetemes nevedését okozhatná.

Mi módon lehetne a' Magyarországon felállítandó bank alapját megszerezni? Részvények 's nemzeti kölcsön által. Ez utolsó mód motiválására szabad legyen a' Fogarasy bank-ról „Századunk“-bani értekező figyelemre méltó, 's igen gyakorlati észrevételét idéznem: „Azon magányosak, kik a' bank alapításnál részt vehetnek a' capitalisták; de ezeknek tőkége a' nagy birtokosnál van. Ha nemzeti bank valóságosan fenálland, és ez nem, 6, 8, vagy épen 11 száztólit ígér 's ad, hanem csak ötöt osztalékul vagy kamatul részvényeseinek, ha nyujt biztosságot vagy kezességet, ehhez járulván azon kellemes körülmény, hogy a' bankrészvények kész pénzt

képviselvén, minden szempillanatban azzá változtathatók, kérdezzük, nemde természetes, hogy a' capitalisták serege a' bankhoz tódul és a' birtokosnak felmondja tőkét, ki az igaz, 6t fizet száztól, de az említett két jót, a' teljes biztosságot, 's a' könnyü pénzzé változtatást nem nyújthatja neki. Mi következik ebből? A' rövid utoni megvétel, a' birtok árverése, 's így segítenénk azon birtokoson, kiről most mondjuk, hogy az uzorások martaléka. — A' bankalap felének megszerzése a' külföldről nemzeti kölcsön útján birtokosinkat meg fogja menteni e' veszélytől. A' banknak tehát alapja e' felével a' részvények befizetése előtt kölcsönzéseket földbirtokra hosszabb időre kell kezdeni. Ha a' fentemlített még kinyomozandó adatokból kiviláglának, hogy a' magyar bank p. o. 10,000,000 forintnyi alappal haszonnal működhetik, ötöt részvények, ötöt pedig nemzeti kölcsön által külföldről szerezhetni. Ha az alap felére esendő jövedelem a' kölcsön kamatját fölülmulja, ez összeg nemzeti célokra használtathatik. —

E' bank működései lehetnek :

1ször. Kölcsönzés földbirtokra hosszú időre. E' kölcsönöktől fizetendő kamat egygyel száztól nagyobb leend, a' bank alapítására tett nemzeti kölcsöntől 's a' részvényeseknek fizetendőnél, így ha négygyel száztóli kamattal kölcsönt tesszünk, a' bank által földbirtokra hosszabb időre adott tőkéktől, kezelési költségek 's netalán

minden ovatosság mellett előkerülhető veszteségek pótlására 5 száztól fog fizettetni. E' kölcsönzéseket amortisatio - tárral össze lehet kötni, 's az adósságot a' rendes kamaton kívül fizetendő egynek száztóli éves fizetése által 42 év alatt letisztázni. A' bank az adósság letisztázására fizetett kamatot az alapítására felvett kölcsön részenkénti visszafizetésére, vagy pedig alapjának nagyobbítására fordíthatja. Ha a' bank alapja 10,000,000, e' tőkének két harmadát a' földbirtokra hosszú időre bankjegyekben kölcsön adhatja.

2szor. Váltókat fog leszámítolni, mellyek legfeljebb 3 hónap múlva fizetendők, 's három biztos ház kezességével el vannak látva.

3szor. Kölcsön adand zálogra szinte csak három hónapra, 's pedig maga részvényeire, status papirosokra, 's más részvényekre; de mindig legalább 25 száztól keleten alól, drágaságokra. Árukra 's természetményekre értékök egy harmadát előlegezheti. Ha e' zálogok kiváltásának ideje eltelik, el fognak adatni, 's az adósságot felülmuló érték az adósnak kiadatik.

4szer. Üzheti ezen kívül mindazon működéseket, mellyekkel most a' bankok általában, nevezetesen a' bécsi bank, új szabályainak 11. §a szerint foglalkozik. —

Mennyi bankjegyet bocsáthatna ki a' magyar bank a' nélkül, hogy a' pénzcirculatio 's az előállítás 's kereskedés közti szükséges arány meg-

zavartatnék? Általában el van ismerve, hogy minden bank beváltási kötelességének mindig eleget tehet, ha a' forgásban levő jegyeinek egy harmada pengő pénzzel, a' többi pedig más biztos értékekkel, vagy értékeket képviselő tárgyakkal, pénzzé könnyen válthatókkal fedezve vagyon. E' szerint a' magyar bank 10 millio alappal $6\frac{2}{3}$ m. földbirtokra hosszabb időre kiadván, a' többi utakon $23\frac{1}{3}$ m. bocsáthatna ki a' nélkül, hogy jegyeinek beváltása iránt zavarba jöhetne. — Erre nézve két kérdés támad, 1ször valljon képes leend-e a' bank $23\frac{1}{3}$ m. váltóleszámítás, zálogkölcsonzés, 's áruk és természetényekrei előlegezés által a' keringsbe hozni? 2szor ha képes leend, tanácsos-e ennyi bankjegyet kibocsátani? Az első kérdésre határozott választ csak az adhatna, ki a' többször említett adatokkal birna. A' második kérdésre nézve véleményünk következő. Ha a' bank alapján egyik fele honi tőkepénzesektől, másika a' külföldről jőne, 's a' magyar bankjegyek a' jelenleg a' Századunk Fogarasi bankróli czikke szerint Magyarországbán forgásban levő 25 m. bécsi bankjegyekből — nem erőszakos rendszabások által, mellyek pénz 's hitel dolgában mindig meghiusíttatni szoktak, nem megyei határozatok 's hazafuság által a' mint azt némelly jámborok hiszik, hanem a' dolog természete által, öt milliót p. o. kizárhatna, — a' magyar bank — ezen öt milliót 's a' honi tőkepénzesek által a' bank meg-

alapítására letett 5 m-ot, összesen 10-ot leróva — a' keringési eszközök mennyiségét 20 millióval szaporítani fogná. Ha tudnók, mennyi pénz kering jelenleg Magyarorszában, mennyi fog e' 2 millióból termékenyen, 's mennyi pusztá emésztésre fordíthatni, tudhatnók egyszersmind ezen pénzszaporodás positiv következményeit is. Nebenius*) szerint az austriai birodalomban 350—60 m. p. f. van circulioban drága érczekben. Tegyük fel példaként, hogy ebből 75 m. Magyarországra esnék, mihez 25 millio bankjegyekben járulván, — a' keringés eszközeinek mennyisége a' magyar bank által egy ötöddel szaporodnék. Ha ez a' nélkül történnék, hogy az előállítás és kereskedés egy ötöddel nevedéknék, egyetlen következménye leendne az árnak felemelkedése egy ötöddel, ugy hogy mit előbb 10 forinton vettünk, 12-be kerülend. Ha ezen árnövekedés minden osztályokat egyenlően afficiálna, mitsem mondanánk ellene, de a' dolgozó osztály épen az utolsó, mellynek bére felemelkedik, ezenkívül a' status, a' tőkepénzesek 's mindennemű tisztviselők tetemesen vesztendnek, 's zavar keletkezik a' birtok 's vásár viszonyaiban, a' nélkül, hogy a' nemzeti vagyon növekednék, 's a' nemzet jólléte gyarapodnék.

*) Deutsche Vierteljahrs-Schrift. Nr. 13. Ueber die Schwankungen des circulirenden Mediums in Europa und deren Einfluss auf die Geldpreise der Dinge in den letzten fünf Decennien.

Azonban a' gazdaság olly bő forrásival ellátott
 honban mint Magyarország, 's azon idő küszöbén
 hol az ipart 's kereskedés kifejlődését gátló insti-
 tutiok el fognak távolíttatni, az előállításnak 's
 kereskedésnek nőni kell; mérsékelt mennyiségű
 jól alapított bankjegyek kibocsátásának tehát csak
 jótékony eredménye lehet; bank által, millyent
 mi ohajtunk, tőkétet szerezní fogunk, 's épen
 a' tőkék hiánya az, mi honunkban a' nagyobb
 természetést 's iparvállalatokat akadályozza.

II.

Az arany 's ezüst mint más természetűek munka által nyeretnek, 's valóságos, belső nem conventionalis értékkel bírnak, 's azon saját-ságaiknál fogva mellyek értékeket állandóbbá változhatatlanabbá 's kevesb kereskedési habo-zásoktól függővé teszik mint más tárgyakat, ér-tékmértékké lőnek. Az évenként nyert arany 's ezüst más czikkekért cseréltetnek ki, 's árok ugyanazon törvényt követi, mint más tárgyak, a' keresés 's ajánlkozás törvényét.

A' pénzkeringésnek pedig vannak saját tör-vényei a' keringés eszközeinek külön neme sze-rint különbözők. A' keringés eszközei lehetnek 1ször arany 's ezüst, 2ször ugyanaz könnyen azzá váltható bankjegyekkel, 3ször papirospénz.

Az arany 's ezüst évenkénti előállításá — azon részt kivéve melly a' bánya honjában gyár-ba vagy forgásba jő — más árukért cseréltetik ki. Ezen kicserélés által elosztatik a' világ min-den honai közt, népességök, vagyonok 's keres-kedésök arányában. Ez ujjonan szerzett mennyi-

ség azzal, mi előbb már keringésben volt, ha a keringés eszközei csupán arany 's ezüst, törvényeknek alá van rendelve, mellyeknél fogva a keringésben levő aranynek 's ezüstnek a hon előállításával, kereskedésével 's hitelével mindig arányban kell lenni. annyira, hogy csak ennek szaporodásával 's csökkenésével az aranynek 's ezüstnek mennyisége is szaporodhatik vagy csökkenhetik, más esetekben ugyanaz maradand, a fluctuatiók e' tekintetben csak átmenők 's rövid idejűek lehetnek, mert ha rendkívüli körülmények a' drága érczeknek nagy kivitelét okozzák 's az arany 's ezüst utáni szükség általánosán éreztetik, az arany 's ezüst illy honban az árúkhöz képest igen meg fog drágulni, azaz minden más tárgyak olcsók lesznek. Külföldi árúk ez okból nem fognak behoztatni, de annál jövedelmesb lesz a' kivitel, 's e' hon egész külső kereskedése jobbára csak kivitelben 's mind addig álland, míg ez által annyi aranyat 's ezüstöt nem szerzett, hogy értéke ugyan az leend, mint más honokban, — 's más tárgyak megdrágulnak. Ha az arany 's ezüst értéke egy honban ugyanaz mint másban, nem feketik a' kereskedés érdekében kivitelét vagy bevitelét eszközteni. Ha ellenben az arany 's ezüst mennyisége a' hon jelen szükségeit felülmulja, értéke csökken, 's más tárgyak ára nevedezni fog, mi azonban csak rövid ideig tarthat, mert többféle czikkek drága árok miatt külföldre kivetni megszűnnek, ellenben czikkek jönnek a' külföldről,

mellyeket rendes pénzviszonyokban nem lehetett volna behozni.

Az arany 's ezüst pénz, 's mindig azzá váltható bankjegyek keringésének szinte saját törvényei vannak. Jegybankok természetöknél fogva több bankjegyet adván ki, mint a' drága érczekből álló alapjok tesz, ha ezen az előbbi arany 's ezüst-keringés eszközeinek mennyiségét felülmuló összeg, a' productiot és keredekést ugyanazon arányban nem szaporítandja, hasonló pengő pénzösszegnek kivitelét okozandja. — A' bankjegyek minden új kibocsátása által egyszersmind az egész világon levő pénzmennyiség szaporítottatik, mint a' bányázás nagyobb sikeressége által 's csekély értékesökkenést okoz. Tegyük fel, hogy egy hon pénzének mennyisége mind arany 's ezüst 10 milliót tesz — mi productiojához 's kereskedéséhez képest épen elegendő Jegybank jövéen létre két millionyi alappal, ez összeg a' keringésből kivonatik, de külön utakon nem sokára a' bank által jegyekben kiadatik, 's a' keringés eszközeinek mennyisége ugyan az lesz mint előbb vala. De a' bank további kölcsönzések 's váltók leszámítolása által, még 2 milliót bankjegyekben bocsátván ki, a' keringés eszközeinek mennyisége 12 m. leend, minek következménye pénzűség 's az árnak felemelkedése, mert több pénz levén több vevő jövend a' vásárra, vagy a' mi egyre megy, a' vevők egy ötöddel nagyobb vevésmódokkal ellátva többet veendnek. Az ár-

nak e' növekedése valamint a' honi ugy a' külföldi czikkekre is hataud, 's bevitelöket nevelendi, 's ezt nem fedezhetni a' kivitel megfelelő növekedésével, mert a' kivitelnek csökkenni kell, az ár növekedésének következtében. A' külföld tehát a' keringésben levő aranynyal 's ezüsttel mind addig fizettetni fog. míg azon két millio, mellyel a' keringés eszközeinek mennyisége szaporított, a' külföldre ki nem menend. De a' banknak e' működése, 's a' drága érczek e' kivitele ha csak tovább 's annyira nem terjed, hogy netalán kitörendő political vagy kereskedési crisis esetére, a' bankjegyek beválthatását lehetlenné tenné, a' honnak lényeges hasznot hajt, mert 2 m. terméketlen tőkét termékenynyé teszen. Azonban e' haszon csak pillanatnyi, ha e' két millióért behozott tárgyak csak terméketlenül felémésztetnek mint fényüzési vagy colonialis czikkek, állandó ellenben ha iparunk kifejlődésére, 's a' munka mennyiségének szaporítására szorgálandó tárgyakat behoztunk.

Papiospénznek, azaz drága érczekké fel nem váltható bankjegyek vagy statusutalványok kibocsátásának eredménye, a' kibocsátott mennyiségtől függ. Ha ez olly csekély volna, hogy általa azon arány, mellyben a' pénznek a' hon productiojával 's kereskedésével állni kell, meg nem zavartatnék, ugyanazon eredménye

volna, mint a' mérséklett mennyiségben kibocsátott 's pengő pénzzé váltható bankjegyeknek, azon esetet kivéve, hogy akár a' kormány, akár privat társulat, e' papirospénzt sohasem válthatná be. De ha a' szükséges arány megszűnik, 's ha a' papirospénz nagy tömegekben kiadatik, mindenek előtt a' pengő pénz kivitelét az országból fogja okozni, 's pedig következő módok által: 1ször. Pénzbőség fényűzést okozván, a' külföldi árúk bevitele növekedni fog, a' kivitel ellenben az árúk felemelkedésének következtében csökkenvén, a' bevétel pengő pénzzel fedezendő, 's mennyivel több papirospénz bocsátatik ki, annyival több pengő pénz menend ki a' külföldre. Franciaországban a' Law-rendszer idejében a' pengő pénz eltűnt a' keringésből — de ha ez nem történik is, a' honn maradott pengő pénz mennyisége nem sokára nem felelhet meg a' bevitelnek — az tehát csökkenni fog vagy, épen meg szünni, 's következménye a' megalégületlenség érzete, 's számtalan tárgyakbani szűkölködés, mellyekhez szoktunk, 's mellyeket nehezen nélkülözhetünk. 2ször. A' tőkepénzesek pengő pénzt gyűjtendnek, 's tőkéiket a' külföldön helyezendik, hol a' pénz drágább levén, tőkéik jobban jövedelmezendnek. — A' papirospénz nagy tömegekbeni kibocsátásának további következménye, a' birtok 's vásár viszonyai megzavartatása, és sok egyesek tönkrejuttatása az árak növekedése folytában. A' tőkepénzesek vagyonuk egy részétől fosztatnak meg,

mert ha az, mi elébb 40 kron vásároltatott, egy fo-
 rintba kerül, a' tőkepénzes tőkénének 's követke-
 zőleg kamatjainak egy harmadát vesztendi el —
 ez áll egyszersmind a' hosszú idejű bérlésekre
 nézve. Ha papirospénz status által adatott ki, 's
 csak devalvatio által váltatik be, minden egyes
 polgár vagyonának egy részét elveszti. Meg kell
 még említenünk azon bal hiedelmet, hogy az illy
 papirospénz - kibocsátások állandó pénzbőséget
 idéznek elő. E' pénzbőség igen rövid ideig 's
 csak addig tart, míg minden tárgyak ára nö-
 vekedett, e' pillanat megérkezvén a' pénzbőség
 megszűnik, mert akkor az árak az előbbi árakhoz
 ugyanazon arányban lesznek, mint a' szaporított
 pénz a' pénz előbbi mennyiségéhez.

III.

A' mostani bankrendszer 1609ben az amsterdami bank megalapítása által vevé eredetét. E' bank drága érczek raktára, 's letéleti bank levén, az arany 's ezüst pénz elkoptatásának elhárítására, a' lehető, ki aranyát vagy ezüstjét a' bankra bízta, a' bank könyveibe mint hitelező iratott be, 's e' summa felől bizonyítványt kapott. E' bizonyítványok másra átruházhatók levén, 's a' bank által az arany 's ezüst őrzéseért fizetendő csekély díj mellett beváltatván, arany és ezüst pénz gyanánt forgottak. E' módon papirospénz eredett, melly a' banknál letett érczeket képviselvén ugyan annyi biztosságot nyújtott, mint ez érczek magok 's a' váltók szállítási könnyüségével birt. Az amsterdami bank mint minden e' nemű intézet, ha annyi biztosságot nyújt, 's annyi hitellel bír, a' nagy kereskedésben forgó öszvegeket magához huzza, 's a' drága érczek csak külföldrei kiküldetés végett vétetnek ki. Illy bankba letett öszvegek a' kereskedés habozásaihoz aránylag nőni vagy csökkenni fognak—a' bank ez öszve-

gek minimumát kitudván ezt kölcsön adhatja a' felfedezés minden veszélye nélkül; ezt tevé az amsterdami bank is, a' nélkül hogy azt valaki Amsterdamnak a' francziák általi elfoglalása előtt 1794. csak sejdítette volna. Az Angol bank 1694ben jöve létre, 's ez vala a' második stadium a' bankrendszer kifejlődésében. Az angol bank letételi leszámítolási 's jegybankká lön. Tőkéje 1,200,000 font sterlinget teve, 's a' statusnak kölcsön adatott, érte kapott statuskötelezvények a' bankjegyeknek alapul szolgálván. A' bank felhatalmaztatott egyszersmind a' kormányynak pénzt előlegezni 's kincstári utalványokat forgásba hozni. E' kiváltságokkal egyedáru lag ellátva, a' bank tőkéje 1797ben 11,000,000 fontra emelkedett. Ezen ideig az angol közönség 's egész Europa az angol bankot olly biztosnak tartá mint az amsterdami, azt vélvén, hogy jegyei mind drága érczeket képviselnek, 's nem is gyanítván, hogy azon pillanattól fogva, mikor azzá válhatnak nem lesznek, hitelök megmaradand, 's hogy a' bankok a' keringés eszközeit szaporítván az árat emelik. Az angol bank a' fent említett évben a' kész pénzbeli fizetéstől, az akkori események következtében a' béke helyreállásaig, parlament által felmentetett. Az angol bank jegyei e' pengő pénzbeni fizetés megszüntetésének daczára is kész pénz gyanánt tovább is elfogadtattak, 's ebből következtetett, hogy a' bankjegyek hitelének fentartására nem szükséges

hogy drága érzetekre mindig felváltatassanak, csak korlátolt mennyiségben adassanak ki. De mi módon lehet e' mennyiséget meghatározni? Erre nézve egyetlen lehető biztosítás az, hogy a' bankjegyek drága érzetekre állapítva 's mindig azokká válthatók legyenek, mert e' nélkül mindig felette nagy mennyiségben bocsátatnak ki pillanatnyi jólétet okozandók, 's kereskedési 's pénz-crisiseket minden szomorú következményeikkel szüendők, 1797—1813ig Angliában a' vidéki bankok száma 900ra nőtt, 's a' váltók ez által könnyített leszámítolása nyereszkeskedési lázat szüle az ipar 's kereskedés minden ágaiban. A' kibocsátott papirospénz, már rég a' kereskedés ép szükségeihez arányban nem állván, értékesökkenést szenvedett, míg 1813—1817 közt 240 vidéki bank fizetéseit megszüntette. A' vidéki bankok jegyeinek értékesökkenése által, a' középponti bank jegyeinek hitele növekedett, 's kész pénzbeni fizetetését sietteté, melly aranynyal rudakban már elébb — de pénzzé verettel csak 1821ben eszközöltetett. Ez évben az angol bank privilegiuma is lefolyt 's ez által egyedárúsága megszűnt. Bankokat egyesített tőkével 's a' részesek akárminő számával (joint stock banks) Londontól 65 angol mértföld távolságra felállítani már 1826. engedtevéen meg, ez engedmény illy nemű bankokra nézve ha jegyeket nem bocsátanak ki, Londonra 's a' 65 mértföldnyi környékre is kiterjesztetett, 's az angol bank jegyei törvényes fizetési eszköznek

elismertettek — a' bank 's hitelzöi közötti fizetéseket kivéven. — A' bank- 's hitelműködések ez által új kiterjedést nyerének, 's a' bankok száma 's a' nyereszkedési láz még nagyobbra nőtt.

Vessünk most egy pillanatot az éjszak-amerikai szövetséges statusokra, hol az első bank 1781. jött létre 400.000 dollár tőkével. Ez intézet kevés év múlva a' kereskedés szükségeinek meg nem felelhetvén, 1791ben az egyesült statusok nemzeti bankja állíttatott fel 20 éves privilegiummal 's 10 millio tőkével. A' részvények egy negyede pengő pénzben, a' többi statuskötelezvényekben fizettetett be. A' status két milliót irt alá, de pénze nem levén azt a' banktól kölcsön vevé, 's a' banknak se levén pénze ezen öszveg a' statusnak javára iratott. Végtére is készpénzben csak 500,000 dollár fizettetett be. Ezt számtalan apróbb bank felállítása követé az alaptőke igen csekély részének készpénzbeni lefizetésével. Bankjegyek 's hitelutalványok kibocsátása nagy tömegekben, 's különnemű hitelműködések, melyek csak Amerikában — Europa dicséretére legyen mondva — szoktak üzetni, a' pengő pénzt majdnem egészen eltüntetéék a' keringésből, 's azon balhiedelem, hogy a' bankjegyeknek drága érczeket nem kell képviselni, meggyökerezett. A' középponti bank ellen azonban oppositio keletkezett azon félelemből, hogy e' bank a' statushatalommal szövetségbe levén, az egyes statusok önállását 's a' szabadságot veszélyeztetheti. A'

kisebb bankok ez oppositiot leginkább nevelék, 's következtében a' középponti bank privilegiuma 1811. lefolyván, meg nem újított. De a' kisebb bankok száma ismét szaporodott, 's az ország papirospénzzel volt elárasztva. 1812-ben jöve a' háboru Angliával, a' kereskedés megakadt, 's a' bankok fizetéseiket megszüntették 's buktak. Itt ismét ugyanazon tüneményt látjuk mint Angliában — a' bankjegyek tovább is elfogadtattak -- mi onnan magyarázható, hogy a' közönségnek egy nagy része a' bankoknak tartozott. A' masachusettsi bankok azonban pengő pénzbeni fizetéseiket folytatták, 's más bankok jegyei ezekhez képest 10 — 25-öt száztól vesztének. De e' bankok még 1815-ben a' békekötés után sem kezdték pengő pénzzel fizetni, 's hogy erre kényszeríthessenek legjobb eszköznek egy középponti bank felállítása tartatott. Az egyesült statusok bankja 1816-ban jött létre, 's létesítéséhez a' központi kormány 7 millioval járult. Alapjának szinte csak egy negyede pengő pénzben fizettetett be. A' kormány a' statuspénzeket is e' bankban tevé le.

A' visszatérés pengő pénzbeni fizetésekhez — ezen szükségesség, melly a' bankrendszer fenntartásának *conditio sine qua non*, valamint Angolhonban ugy Amerikában is sok áldozatokba került, ez sok nyomoruságot szüle, mert a' bankok pengő pénzzel fizetni kezdvén, követeléseiknek behajtására kénytelenítettnek, a' kereskedőknek tehát kik a' banknak tartoztak, és sok egye-

seknek hitelt adtak, ezek iránti követeléseket szinte be kell hajtani, 's ime egy bukás a' másikkal sarkát éri. A' háboru 's ezen pénzzavar által ejtett sebek meggyógyulván, az egyesült státusok jóléte gyarapodott, industrialis kifejlődése tovább haladott; de nem sokára ismét, pedig már 1819-ben érkezett a' szükölködés időszaka a' papirospénz kitágulása (expansio) 's összevonulása (contractio) következtében. Ez időtől fogva 1836-ig többszerü pénzvviszonyokbani habozások daczára, a' papirospénz kibocsátása, 's hitelműködések mindig élénkebbek 's az árak mindig nagyobbak lőnek, 's a' nyereszkezők dühe határt többé nem ismert — minden áruba bocsáttatott, 's ma csak megvételre hogy holnap eladassék. E' nemű nyereszkezőseknél 's az ipar e' lázas kifejlődése mellett, a' dolgozó osztályok legkevesbet nyerneken sőt vesztenek, mert az árak felemelkedése legutoljára éri el a' munkabért — mi természetesen oppositot szüle a' dolgozó osztályokban a' bankok ellen, 's Jackson rendszabásait idézé elő, mellyeknek azonban reménylett sikere nem volt, mert a' státuspénzek kifogása az egyesült státusok bankjából, 's helyheztetése más bankokba, valamint az említett bank privilegiumának megszüntetése, a' kisebb bankok szaporodását okozá, mellyeknél közönségesen az alaptőkének csak egy huszada fizettetett be. Már most mindenkinek volt hitele a' banknál, minden biztosítás nélkül. Számptalan részvényes társaságok

alakultak ezerféle vállalatok eszközlésére, melyek soha sem vitettek véghez, e' társaságok egyetlen czélja részvényekkel nyereszkesedés lévén. Házak, csatornák, vaspályák építettek, melyek be nem végeztettek 's mitsem jövedelmezendők. A' bankok végtére fizetéseiket megszüntették, az ipar 's kereskedés megakadt, 's ezrek kereset 's kenyér nélkül maradtak. Lássuk mi módon képződik illy nemű pénzcrisis. — A' bankok alaptökéjének egy része lefizettvén, bankjegyek váltóleszámítolás 's kölcsönzés útján bocsáttatnak ki. A' bankjegyek pengő pénzre válthatók lévén, helyét elfoglalják. Az ember minden anyagi szükségsei pénzzel kielégíthetők, ezernemű élvezetek pénzért megszerezhetők lévén — ha mind ezt papirospénzzel érheti el, utána épen olly mohón kapkod, mint arany 's ezüst után — a' bankok tehát mindig számtalan kölcsönvevőket találhatnak, főképen ha a' biztosításra nézve olly kevésbé szigorú, mint az amerikaiak, mellyek gyakran csak képzelt alaptökével bírnak. Kiknek a' banknál hitelök van, bankjegyekkel 's pengő pénzzel gazdagon el vannak látva, többet vásárolnak 's dolgokat vesznek, mellyek megszerzésére elébb képesek nem valának. — A' dolgok árát az ajánkozás 's keresés mennyisége szabályozván, az ajánkozás a' keresés rögtöni növekedésével egyenlő lépést nem tarthatván, az árak növekednek, de nő egyszersmind a' munkásság is, fényűzés 's kényelmek. Mindenek előtt a' kereskedői

czikkek ára megy fel, aztán a' földbirtoké, vég-
tére a' munkabéré. Az ipar minden ágaiiban gya-
rapodik, 's a' tőkepénzesek 's az iparüző osztály
állapotja napról napra kedvezőbb, 's mi sem vol-
na kívánatosb ez állapotnál ha sokáig tarthatna.
De a' bankoknak már kevés pengő pénzök le-
vén, a' kibocsátott jegyek tömegét nem szaporít-
hatják tovább, a' papirospénz elérte maximumát,
az expansio hatását. Most az árak megállapod-
nak, kiegyenlítettnek egymás közt, 's arányba jö-
nek a' keringés eszközeinek mennyiségéhez, 's
látni, hogy mit előbb egy forinttal fizettünk, most
kettőbe kerül, 's hogy a' két forint nem könnyeb-
ben szerezhető, mint ez előtt egy forint. A' mun-
ka 's más tárgyak ugyanaz maradott, csak árok
ment fel, és senkisésem gazdagabb mint ezelőtt.
De ez állapot is még tűrhető volna, ha a' papiros-
pénz kibocsátásának még rosszabb következmé-
nyei nem volnának, de tömegekben kibocsátat-
ván, a' külföldi czikkek árát azon öszvegen felül
emeli, mellybe a' szállítással 's vámmal együtt ke-
rültek, 's azért a' papirospénz valóságos juta-
lombdíj a' bevételre — mig a' kivitelt nyomja, az
itthoni czikkek, az árnak magassága miatt a' kül-
földi vásáron a' concurrentiát nem állbatván ki.—
A' külföldi kereskedőket tehát pengő pénzzel
kell fizetni, miért is nagy mennyiségű jegyek
küldetnek a' bankokba beváltás végett. Hogy a'
bankok e' köteleztetésnek eleget tehessenek a'
bankjegyek további kibocsátását felfüggesztik 's

követeléseiket hajtják be. Most már a' keringő pénz mennyisége két módon gyérítettik, az arany 's ezüst kivitele, 's a' jegyek behajtása által, minek következtében az árak sebesen le fognak szállani, 's a' kereskedő czikkeit csak veszteséggel adhatja el, 's mind azok, kik e' pénzbőség idejében magokat az akkori pénzmennyiséghez képest lekötözték, fizetéseiket nem tehetik. Ők ugyan házak, földek, kereskedési czikkek birtokában vannak, de mind e' dolgokat nem adhatni el azon áron, mellyen megvették, 's ime következnek a' bukások, mellyek majd egész bankok megbuktatását, majd pengő pénzbeni fizetéseik felfüggesztését vonják magok után. A' munkabér az első, minek ára leszáll, mert minden pénzcrisist gyárak megbukása, a' gyári munkáság megszorítása, különmemű vállalatok megszüntetése követi; a' munkások egy része kereset nélkül maradván, 's a' többiekkel concurrálván, a' munkabér leszáll, 's pedig nem csak a' gyérített pénzmennyiséghez, de egyszersmind a' szaporított concurrentiához aránylag. Meg kell még említenünk, hogy minden pénzcrisissnél, a' kevésbbé vagyonos mindig többet veszít mint a' gazdag, a' ki vagy a' banknál érdekelve van, még a' legrosszabb időben is több hitellel bír, 's a' dolgok kedvező fordulatát elvárhatja. Mind ezekből következik, hogy a' papirospénznek következő káros eredményei vannak:

1ször. Minden tárgyak árát változtatja, 's nagy bizonytalanságot szül a' kereskedés viszonyaiban.

2szor. Nem minden tárgyak árára hatván egyenlően, a' társaságnak egy része, a' másik rész kárával nyer.

3szor. A' gazdagok megazdagulására, 's a' szegények elszegényedésére van irányozva.

4szer. A' szellemi érdekeket elmellőzi, a' pénz aristocratia hatalmát neveli, pénzbálványozást idéz elő.

IV.

1841. nevezetes év maradand a' magyar történetekben a' szabad discussio térének kitágulása által, 's tagadhatlan, hogy uj élet, nagyobb mozgékonytság jöve az eszmék világába. Egy terv követi a' másikat. Hogy a' sok jó közé éretlen gyermekes kívánatok becsúsztak, nincs mit csudálni. Azért még nem kell e' kort átkozni, 's a' haza felfordulását jósolni, ellenben kötelességünk az ilyen dolgok fonákságát, kivihetlenségét megmutatni. — A' Pesti Hirlap 10. száma a' közönséget egy örökváltsági pénztár tervével ismerteté meg. Tetétleni, e' terv szerzője, az urbéri tartozások megváltását varázs vesző-ütéssel eszközteni akarja. A' megváltás hasznosságára és szükségességére nézve, kezét fogok a' tervezővel, de annál kevesebbé értek egyet vele tervének kivitele iránt. Lássuk mit akar a' tervező. „1ször. A' jobbágyok tartozásainak örökös megváltására egy országos pénztár állittatik fel. 2szor. A' pénztáralap öszvege álland, p. o. kilenczven millio igaz értékü ezüst forintból — ennyi

levén valamennyi urbéri tartozásoknak pénzben kifejezett tőkége. 3szor. A' feljebb kijelelt öszveg 5 p. frtos. bankjegyekből álland. 4szer Az illető földesurak a' bank felállításától számítandó három hónap elforgása alatt nyugtatvány mellett jobbagyaiktól járandó tőkéiket felvenni köteleztetnek. E' papirospénz 30 év alatt amortisáltatni fog. Hogy e' bankjegyeknek a' közönség általi elfogadhatása iránt reményt táplálhassunk, ahhoz nem nagy merészség kell, mert azoknak értékök a' roppant urbéri birtokra levén alapítva, veszteségtől senki sem fog tartani, itt csupán az év lerovatra behajtandó pénzmennyiségnek beszedése felett támadhat némi aggodalom. Hogy tisztviselőink a' közpénztárak illetőségeit nem szokták jelen teljes pontossággal beszédni, az igaz, de ha az ország rendei olly nagyszerű czél elérésére elhatározzák magokat, feltenni nem lehet, nem szabad, feltenni szégyen volna, hogy a' beszédésre nézve alkalmas rendszabályokkal bizonyosságot előállítani képesek nem lennének.

A' kormány megindul a' józan haladás útján részéről hozzájárulást remélnünk lehet, pénzügyi tekintetben aligha gördíthetne elő valamely nehézséget, mellyet elhárítani nem lehetne; — nevezetesen: hogy a' velünk kapcsolatban levő örökös tartományok a' jegyeket pénz gyanánt elfogadnák-e? ez iránt biztos reményt találunk azon viszonyosságban, melly szerint ha mi a' bécsi bank jegyeit tartózkodás nélkül elveszszük

pénz gyanánt, méltán várhatjuk, hogy országos bankjegyeinket, mellyeknek alapja, minthogy olly tetemes földbirtokon 's kilencz millio ember iparában fekszik, minden arany 's ezüst rudaknál szilárdabb, nem fogja visszautasítani.“ E' megváltási terv genesise igen egyszerü lehetett, Tetétleni e' dolog kivihetőségéről gondolkozván — 's bár mentül többen gondolkoznánk e' fontos tárgyról, 's eredményekhez jutnánk, mellyek a' próbát jobban kiállják mint Tetétleni terve — képzelete elébe állott a' papirospénz, 's ő véli hogy a' bölcsesség követ feltalálá, min valóban nem is csudálkozhatni, mert az anya rüt gyermekét is szépnek tartja; de hogy e' terv az országban viszhangot talált, hogy a' 12 szatmári pont egyike a' megváltást e' terv szerint eszközölnetni javasolja, hogy az irók fel nem szóltak ellene, 's e' fonák eszmének gyökeret verni engedének, ez a' statustudományokban járatlanságunknak jele. — A' fonák eszmék mig tényekké nem váltak, valamint egyeseket ugy még kevésbé nemzeteket soha sem döntének 's nem is döntendnek sirba, de ha mezei gyűlésekben elfogadtatnak, vagy az országgyűlésen a' rendek egy része által pártoltatnak, mi könnyen okozhatnak bizalmatlanságot a' kormány 's nemzet közt, épen most, midőn a' leglényegesb kérdések a' szőnyegre jövendnek, mellyek csak a' kormány megegyezésével oldathatnak fel. — Az urbéri tartozások megváltásának szükségessége ma

holnap a' nagy többség által elismertetik, 's elv-
kint elfogadtatik, de ha eszközlési módokról
szólunk, minő Tetétlenié, az elvbarátok számát is
csökkenteni fogjuk.

Valljon meggondolta-e Tetétleni micsoda kö-
vetkezményeket szülne tervének valósodása? Ő
90 millionyi papirospénzt ki akar bocsátani, de mint-
hogy az urbéri tartozások értéke bizonyosan
többet teendne, tehát még többet ki fogna bocsa-
tani. Ha körül belől mint „Századunk“ értekezője
a' Fogarasi bankról véli, 25 millió bécsi bank-
jegy circulál Magyarországon, 's ha 350—60
milliónyi aranyból 's ezüsből, melly az austriai
birodalomban keringésben lenni állítatik, Magyar-
országra p. o. 75 millio esnék, akkor a' Tetét-
leni papiros a' keringést száztóli 90-nel szaporí-
tandja, 's ha Tetétleni a' többi magyar Lawk-
kal nem találja fel a' módot a' magyarhoni
productiot 's a' magyarhoni külső és belső keres-
kedést, a' papirospénz kibocsátásának ideje alatt
száztóli kilenczvennel nevelni, a' pénzürték
csökkenni fog, 's pedig a' növekedett productio
's kereskedés arányában a' szaporított pénz-
mennyiséghez, úgy hogy ha a' productio 's ke-
reskedés 10 percenttel, a' pénzmennyiség pedig
90-nel szaporítatott, a' pénznek értéke 80 per-
centtel csökkenni fog, azaz: az áruk ára 80percenttel
vagy 4 ötöddel fog nőni, úgy hogy a' mit ez
előtt 1 forinton vettünk, az 1 ft. 48 krba kerüend.
Akkor a' földesur kit a' megváltott telekért

1000 p. ft illetve, tulajdonképen csak 580 ftot fogna kapni, mert 1000 ftért csak annyit szerezhethetne mint ezelőtt 580 fton; vesztene ugyanez arányban a' tőkepénzes, mert mindenki fogná a' pénz depreciatio előtt tett adósságait Tetétleni — papirospénzzel fizetni. De tán kipótolná a' paraszt boldogsága e' veszteséget? Mi is tudjuk, hogy egy nemzet ereje a' néptömegben fekszik, mi is tudjuk, hogy a' status és kiváltságos osztályok legszentebb kötelessége a' szenvedő 's adóval megterhelt parasztságon segíteni, mi is akarjuk az urbéri tartozások megváltását eszközteni, de valljon, ha a' nemzet papirospénz — gyárt felnyitna, 's azzal az urbéri tartozásokat letisztázná, minővé válnék a' paraszt állapotja a' következő 30 évben, minő befolyása leendne e' rendszabásnak honunkra? A' telkes gazda, az urbéri papiros amortisatiojára évenként 30 ezüst forintot fizetend, nekie többet természetni 's 30 forinttal többet kell, a' vásárra vinni 's eladni 's így ha csak 100,000 telek volna az országban 3 millionyi értékű természetményeknek többel kell a' vásárra jöni mint az előtt; ki veendi e' természetményeket? A' földbirtokos nem, mert ő maga természet önerejével, mellynek megszerzésére a' váltásági tőkét fogja fordítani. A' tőkepénzes sem, mert ő csak annyit veend, mint az előtt, sőt talán kevesbbet, mert kevesb jövedelme lesz. — Az iparüző osztály sem, mert ez csak akkor vehetne 3 millioval többet, ha tőle

hasonló értékű készítmények vétetnének, e' három millionak pedig a' közpénztárba kell menni. — A' külföldre fog bennünket Tetétleni utasítani, de ha a' magyar természetmények ára a' megsza-
porodott pénz következtében — tetemesen növe-
kedni fog, kevesbet mint mostan fog a' külföld
tőlünk venni, mert nem csak Magyarországnak
van búzája, bora 's gyapja. De a' gyári erő
ki fog fejlődni, 's a' hon nyer, fogják nekem
Tetétleni barátjai mondani. De győződjenek meg
ez urak arról, hogy mi a' gazdasági kifejlődés
ama' stadiumában még nem vagyunk, hol gyárat
kell állítani, hogy e' gyárat a' külföldiekkel a'
concurrentiát kiállják. Nekem e' dologról más
nézetem van, 's szólások nem sokára e' dolog-
ról is. Mi fog tehát történni, ha a' paraszt a'
30 forintot nem fizetheti? Tetétleni bankmü-
ködései valamint az egész hazának, úgy köz-
vetlenül minden osztálynak sebet verendne, 's
ezt bizonyosan maga sem akarja.

Hogy ez urbéri papirospénz elfogadtatnék
— egyet értek Tetétlenivel — mert még semmi-
nemü papirospénz habár értékcsökkenése előre
látható vala, nembocsáttatott ki a' nélkül, hogy
el nem fogadtatott volna; a' mi az amortizatiojára
szánt öszvegek évenkénti beszédését illeti — bár
mi is meg vagyunk győződve a' magyar törvény-
hozó test mély bölcseségéről, még sem hiszszük
hogy jelenleg minálunk képes lesz rendszabá-
lyokat hozni, mellyek a' pontos behajtásért

kezeskednének — a' magyar alkotmányának még egy kis átalakuláson át kell mennie — míg ez történhetik, 's azért ezt fölteszszük, e' szabadságot veszszük magunknak, 's nem is szégyenljük megvallani, hogy jelen viszonyainkban e' pontos behajtáson kételkedünk. Hogy Tetétleni azt fel nem teheti, ezt feltenni magának szabadságot nem vesz, sőt ezt feltenni szégyennek tartja, tiszta ártatlan szívének, de ember 's hon-ismeret hiányának jele. Egyet értvén Tetétlenivel hogy bölcs kormányunk a' józan haladás útján megindult, épen azért tökéletesen meg vagyunk győződve, hogy kormányunk se a' Tetétleni papirospénznek elfogadását, a' velünk összeköttetésben levő örökös tartományokban törvényesíteni, se tervének kivitelét megengedni nem fogja.

A' második banktervező Fogarasi, ki intézetet akar állítani, mellyből száztól 4. 3. 's még kevesebb kamatra is pénzt kaphatni, 's mellybe viszont mindenki pénzt száztól 6. 7. 8. 's magasb kamatozásra is leteheti. — Fogarasi bankja szegény honunkat eldoradová át fogja varázsolni, nekünk utakat építend, vizeket szabályozand, népnevelésre, a' népnevelők, néptanítók nevelésére, illendő fizetésére tetemes summákat fordítand, műegyetemre, magyar akademiára, pesti színházra és szini iskolára, gazdasági egyesületre, a' magyar nyelv idegen ajku vidékeken terjesztésére 60,000 ft. fordítand; hogy mind ettől a' nemzet táplálásához 's ruháztatásához csak egy lépés, kétséget sem szenved.

De hogy illy nemü banknak tervezése tetszhetett, igen természetes, 's ha ez kivihető 's a' reá épített remények teljesíthetők volnának nekem is tetszenék. — Fogarasi a' bank alapját két uton akarja szerezni, részvények által 's a' házi adótárak által. Tegyük fel, így szól a' banktervező: „hogy az országban levő házi adótárak évenként öt millio forintot tesznek (körül belül mint a' hadi adótár). A' helyett hogy csak egy része most gyakran használatlanul hever, más része a' kezelőknél gyakran el is olvad, azok egy krajczárig a' bankba adatnának, 's jövőben mindig ide fizettetnének, a' hatósági tisztviselőket pedig a' bank fizetné kibocsátandó jegyeivel.“ Mi eredményt szülne ez, számítsuk fel egy kevéssé. A' bank bevenné, a' mi most az adótárakban hever, bevenne azon felül évenként mintegy öt milliót, kiadna érte a' tisztviselők számára szinte öt millio bankjegyet. Ugy de a' főlebb mondottak szerint még kiadhatna biztosítás mellett kamatra legalább is két annyit, tehát 10 millio bankjegyet. Ezen működést F. 20 évig legalább akarja folytatni, 's a' bank ez osztályának vagy is magának az országnak igen közepszerű számítás szerint 50 milliót ígér. Mennyi kamatot fog a' Fogarasi bank fizetni, micsoda kamat mellett pénzét kölcsönözni, valamint azon sokféle működések, melly a' magyar bankot olly roppant összebonyolódott intézetté tennék, 's mind hibás alaptalan számoláson építettek, a' Fogarasi tervben tulajdonképen csak

mellék dolgok; röpiratának vezér eszméje, a' honi adótárak bankalappá átalakulása, hogy ez eszme bár szépnek látszik, 's azért sokak tetszését megnyerte, ki nem vihető, sőt szerencsétlen, ezt be akarom bizonyítani, ez ellen kikelni kötelességemnek tartom. A' házi adótárakból bank alapot nem képezhetni, mert Iször bankalapnak ezüstnek 's aranynak kell lenni, a' házi adó nagy része pedig bécsi bankjegyekben 's réz pénzben fizettetik. 2szor, ha a' magyar bank a' bécsi jegyeket beváltás végett felküldené, a' bécsi igen könnyen hasonló sőt nagyobb summa jegyeket Pestre küldhet beváltás végett, 's így a' bécsi bank szüntelen vetélkedésben lehet a' magyarral. Itt egyezkedésről szó sem lehet, akkor sem, ha a' házi adótár özszvegének magyar bankjegyekért becserélése 3—4 évre szorittatik, mert ez a' bank természete ellen van, hogy egyik bank a' másik által drága érczekből álló alapját kisebbiteni engedje. Egyébiránt köszönettel tartozunk a' Pesti Hirlap tisztelt szerkesztőségének, hogy levelezőit 's különösen a' házi adók fő beszedőit felszólítá, a' közönséggel épen e' kérdésre nézve tudatni, minő arányban áll azon özszveg, melly bécsi bankjegyekben jó be, ahhoz, a' mi ezüst pénzben fizettetik, 's az egész adó özszveghez is? Fogarasi előtt ugyan ezen dolog semmi nehézséget sem szül, hiszen e' dologra nézve hirlapi ellenének azt felelé: „hát ha most is, (bank nélkül) későbbben is a' törvényható-

ságok a' házi adótárban a' bécsi bankjegyeket el nem fogadnák, vagy ha elfogadták azokat be- váltanák? Ez által a' megyék bizonyosan csak az adó befizetését nehezítnék, — 's a' magyar bank- jegyek kiadása utáni időben annál több magyar bankjegy jőne a' házi pénztárba. 3szor a' megyei pénztárak rossz kezelése, mivel Fogarasi sze- rint a' házi adó egy része néha a' kezelőknél elolvad, 's azon nehézségek, mellyekkel a' be- szedett pénzek Pestre küldése hiányos közle- kedési eszközök miatt össze kötve volna, a' dolgot lehetlenné teszi, 's a' bankalap egy részét veszé- lyeztetné. 4szer Fogarasi egész gondolatja csak illusio, mert olly tőkének, alaptőkének legkisebb értelme sincs, mellyet egy alakulandó bank tu- lajdon képzelt jegyeivel vált be cserében. 5ször hazánk viszonyait a' többi örökös tartományokhoz is tekintetbe kell vennünk, mire nézve a' *cassa domestica* bankalappá változtatása pedig csak surlódásokat okozhat. Végtére említenünk kell még a' szatmári 12 pont commentárat, a' hiteltár felállítását illetőleg. — Szatmárban merész terv keletkezett hiteltár felállítására, melly szerint földbirtokosink 100 millio forintot p. p. bankje- gyekben kaphatnak, 50 év alatt két száztoli ka- mattal amortizálandót. Engedje a' szatmári pon- tok commentátora magát következőkre emlé- keztetni.

Iször. A' pénzkeringésnek vannak bizonyos törvényei, mellyeknél fogva, a' keringés eszkö-

zeinek mindig arányban kell lenni a' hon productiojával; ez arány megzavartatván a' keringés eszközeinek értéke növekszik vagy csökken; szaporodás' következtében esőkkenvén, ha a' keringés eszközei arany 's ezüst, a' felesleges rész kimegy a' külföldre; ha papirospénz, mint a' szatmári bankjegyek, értéke csökkenni, következőleg minden czikkek ára növekedni fog, azaz: két forintért csak annyit vehetni mint annakelőtte egyért.

2szor. Ha a' „Századunk“ Fogarassi bankróli értekezője szerint hazánkban 25 millio austriai bankjegyek keringésben vannak, 's a' Nebenius szerint az austriai birodalomban keringésben levő 350 m. arany- 's ezüstpénzből Magyarországra p o. 75 millio esnék: micsoda következése leend a' 100 millionyi szatmári papirospénz kibocsátásának? Ha honunk' productioja e' papirospénz kibocsátásának ideje alatt meg nem kettőztetik — mi nem hihető — e' papirospénz annyira fog csökkenni, hogy egy forintból, ha nem 30, de bizonyosan 40—45 kr. válik.

3szor. Nem hihető hogy ha e' 100 millio földbirtokosaink közt elosztatnék, mind ez összegek, mellyekhez olly könnyen jutottak, jószágaik beruháztatására fordítatnának. Nagy része talán külföldi fényüzési czikkekre fog használtatni; a' külföldi árúk bevételének rögtöni szaporodása pedig azon kevés ezüstöt 's még kevésb aranyat, melly honunkban kering, a' kül-

földre ki fogja üzni; mi szinte bajt okozhat, mint Amerikában az utolsó pénz — crisisnél láthatjuk. A' jószágok beruháztatására 's az ipar gyarapodására némelly dolgokat szinte külföldről kell szerezni, hol papirospénzünkkel nem fogunk vásárolhatni, 's talán természetményeinkkel sem; mert e' vásárlások a' földbirtok beruháztatása, 's következőleg a' honi productio gyarapodása előtt fognának történni, azonkívül sem az angol gabnatorvény, sem az austriai 's más statusok vámrendszerének módosítása nem függ tőlünk.

4szer. A' hiteltár kezelési költségei nincsenek számba véve.

5ször. E' hitelműködés az ipart 's kereskedést üzö osztályokra nézve igazságtalan; mert ezen osztályok e' papirospénzt elfogadván — minek magában semmi értéke nincs — a' földbirtokosnak tulajdonképen hitelt adnak; hiteladásért pedig fizetni kell. —

Farkas Ferencz is meggazdagítá a' magyar bank-irodalmat egy röpirattal. — „Bátorkodom“ — így szól F. t. Pest megye elébe terjesztett javaslatában — „a' t. vármegye által az ország rendei- nek tenni azon javaslatot, hogy 100 millio ft. papirospénzt alkossunk, vagy is inkább annyit kérjünk kölcsön a' felségtől banknotában. — Mint-hogy ez csupán a' kiállítás költségébe kerülhetne, tőle nem fizetnének semmi interest 's a' kölcsönt is annak idejében csak papirospénzben fizetnök vissza. Így a' 100 milliót évenkint fordítván a'

közjóra, 50 év alatt 500 millio értékű intézete-
ket az országnak minden terhe nélkül alkothat-
nánk. Hogy azonban ezen papirospénznek annál
biztosabb legyen értéke: kölcsönözzük pengő
pénzben is vagy 40 vagy tán 100 millio forintot.
Ezt osztrák szomszédinknál is megkaphatjuk
két procentre, az Angolhontól pedig talán olcsób-
ban is.“ Farkas talán azt hiszi, hogy Angolhon
nekünk kamatot fizetend ha pénzt kölcsön ve-
endjük. Ez elég F. bank 's pénzügy felőli néze-
teinek jellemzésére. Ez—ha kimélettel akarunk
szólani, ábrándozás, papirospénz költészet. Lás-
suk most micsoda bankot akar Farkas F. létre
hozni. „A' magyar nemzet egy olly bankot ala-
kít, mellynek pénzeiről az egész ország (tán
csak vármegye) nemessége minden ingó 's ingat-
lan vagyonával kezeskedik, ollyformán, hogy a'
bankba beadott pénz semmi esetre sem veszhet
el.“ Nekem e' terv kivitele iránt kételyeim vannak,
lássuk tehát: 1ször fog e Farkas bankja tőkét
kaphatni? 2ször felvállathatja-e a' nemesség
a' bank pénzeiről kezeskedést? 3ször ha felvál-
lalná, biztosíthatná e' kereskedés a' bankot?

Mi az 1söt illeti, mi nemmel felelünk, 's e' nem-
leges feleletet Farkas szavaival motiválni fogjuk.
„A' bank senkinek sem fizet évenként kamatban
100-tól 6 forintot, hanem vagy 5, 4, vagy 3 ftot.
A' bankász — így tetszett Farkasnak a' bank-
hitelezőt keresztelni— minden beadott 100 forint-
tól 1 forint ráadást vagy is ágiót enged a' bank-

nak, egyet pedig akkor, midőn a' banktól pénzét kiveszi: ha azonban 20 év alatt sem kéri vissza pénzét a bankász, akkor ismét 2 forint ágiót enged a' banknak, 's dupla irásdíjt, mintha kivette 's ujra betette volna a' pénzét. Ha tehát valaki 10,000 ftot bankol. 's ezen kerek summának kívánja szedni interét, fizessen rá még agióban 100 ftot, máskép ezen 100 ftot a' 10,000-ftból huzza le a' bank 's így a' bankásznak csak 9900 tőkepénz kamatozhat. Midőn a' bankász szokott interét szedi, a' megkapott internek minden 100 forintjától félesztendőnkint 15 krt. Ha a' bankász másra szállítja bankalapját, vagy azt tőle lefoglalják, átháramlik öröklőire, az új birtokos nevére kellek azt átíratni, ha ez a' bankban kívánja hagyni pénzét. Az illy átírásnál a' szokott általános 30 kron fölül, még minden 100 forintra egy forintot köteles befizetni az új birtokos, vagy is azt a' bank az első interből vonja le.“ Kérdem már most, lesznek e a' tőkepénzesek hajlandók tőkéiket e' feltételek alatt Farkas bankjának kölcsön adni? Farkas ur, a' mint látszik, a' hitelezőkön boszút akar venni 's rajtok uzsorát űzni, a' mint eddig az adósokkal történt, vagy talán jótékony intézetet akar alapíttatni a' földbirtokosok számára, de a' capitalisták nem levén olly lágy szívűek, minőknek őket F. ur tartja, bankja soha sem jövend létre.

2szor Mig az ösiség el nem töröltetik, a' nemesség által felvállalt kezesség veszélylyel volna

összekötve, 's azért nehezen fogná ezt a' nemeség magára vállalni.

3szor. Ha fel is vállalná, e' kereskedés nem biztosítaná a' bankot, mert jelen viszonyainknál fogva a' bank kármentesítésére behajtható összevegeket alig lehetne behajtani — mire világos példa az országos ajánlatok 's országgyűlési költségek behajtása; hogy pedig a' házi adótár ezen összevegeket is előlegezze vagy épen fizesse — ezt bizonyosan Farkas sem fogja ohajtani. — Farkas ur röpirata végén mindenkit kér, mint-hogy e' munkáját német nyelven is szándékozik közrebocsátani, hogy őt megelőzni 's kárára lenni ne törekedjék. — Ebből kilátszik a' szerző finom tapintata, ő ez által értekezésének lefordítását akadályozni akarja; 's igaza is van, mert olly komoly tárgyról olly tréfásan csak rokonok közt szabad szólani.

... azelőtt, a szent névvel fogva ezt a német-
 ... meg maradjon állalul.
 ... azor, ha jól állalul, a kereskedés nem
 ... azoknál a bankok, melyek jelen városunknál
 ... fogva a bank kármunkésére behajtandó az-
 ... azokat alig lehetne behajtani — mire válasza
 ... pölyök az ország ajándék, a ország, uly-
 ... állások behajtására; hogy pedig a bank adókat
 ... az ország, hogy éppen ilyen
 ... — ezt bizonyosan a bank sem fogja ophajtani —
 ... a bank az országban végben mindenképp, mint-
 ... hogy a munkáját nemet nyelven is szándékozik
 ... közreműködésének, hogy az megelozni a káros lemmi
 ... az érdekjéért — Ezzel kitérte a város, honom
 ... tapudata, a az által értekezések lefordítást
 ... a kármunkésére; a igazán is van, mert uly-
 ... komoly tárgyról oly trélszen csak történik közt
 ... szabad nyilván.

DE BALLACI GÉZA.

Ungarischen Publicisten

der 18. Jahrgang:

1848

Zurich: Druck von...

Verlag von...

...

3

